

D u š k o K e č k e m e t

SUSRET S EMANUELOM VIDOVIĆEM

Povodom 120. obljetnice rođenja

UDK 75:929 Vidović, E.
Pregledni članak
Primljeno: 15. III. 1989.

Duško Kečkemet
Filozofski fakultet Zadar
OOUR Split
58000 Split, YU
Nikole Tesle 2

Autorova sjećanja na susret sa Emanuelom Vidovićem 1946. u kojima iznosi svoje dojmove o umjetniku, opisuje atelje i oživljava ga opisom prisutnog umjetnika i njegovog odnosa prema vlastitim djelima i stvaranju. Autor potvrđuje punu vrijednost Vidovićevog slikarstva. Iznosi motive radova, način slikanja, te nazore o slikarstvu. Nadahnuća nastala u Splitu i Trogiru. Revalorizacija Vidovićevog opusa.

Zagreb, 25. siječnja 1946.

Ove zime sam se vratio, poslije četiri godine odsustva, u Split. Čitav jedan rat je prohujao u tom razmaku, i stoga nije čudno da sam mnogo toga našao promijenjeno i da sam doživio nove, a i zanimljive susrete. Susret sa slikarom Vidovićem najviše me se dojmio za vrijeme mog kratkog boravka u Splitu.

I prije sam ga znao; a tko ga u Splitu nije znao. Kao dijete sam često na ulici sretao krupnog čovjeka u postarijim godinama, sijede duge kose i kratke brade, dok šeta raskopčana kaputa i s rukama na leđima. Po kosi i velikom crnom šeširu sam tada zaključivao da je zacijelo umjetnik (jer je i popularni Dunav Rendić imao duge kose i veliki šešir), a kasnije, kad sam po brojnim salonima splitskih obitelji vidio na zidovima one tmurne i maglovite slike iz splitske luke, ili iz Venecije i Chioggie, tada sam saznao da je taj zanimljivi čovjek Emanuel Vidović.

Još jednom sam ga bolje promatrao: kad je pred rat priredio izložbu u Galićevom salonu. Neobičnom i smjelom promjenom stila rada pobudio je velik interes i žive rasprave u splitskim kulturnim krugovima, pa je odjek toga dopro i do mene gimnazijalca.

Zatim sam u Zagrebu čitao članak o "Slučaju Emanuela Vidovića" Jerolima Miše u "Vijencu", ali ga uskoro zaboravio okružen osrednjim izložbama u ratnim godinama.

A sada, kad sam kao dvadeset dvogodišnjak opet stigao u taj stari ambijent, prva mi je želja bila da ga osobno upoznam, da vidim njegov razvitak u ovim godinama koje su (uključivši radove na posljednjoj izložbi) bile prekretnica u njegovom stvaranju i da fotografiram što više radova i ponesem sa sobom u Zagreb za muzej u kojemu radim.

Upoznao me s njime slikar Vjekoslav Parać, jedne večeri u kavani Bellevue na obali. Vani je puhala bura i bila je zima te sam se sa i ovako pristupačnim i vrlo ugodnim Vidovićem uputio u još ugodniji razgovor. Zanimao se za prilike u Zagrebu, za neke poznate osobe. Pričao mi je kako je bilo u planu da priredi veliku izložbu svojih radova po većim mjestima države, ali su ratne prilike sve pomele.

Pitao sam ga da li ga je ovaj rat spriječio i u radu.

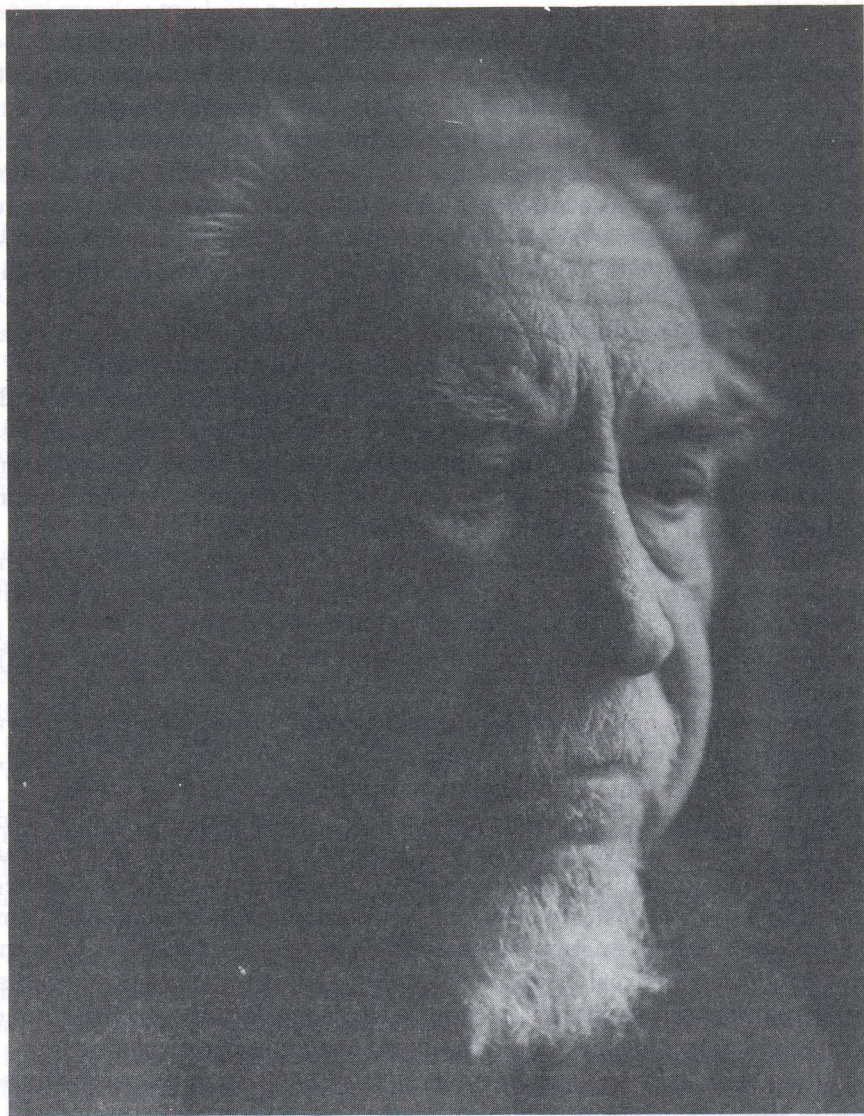
-Doći ćete k meni, pa ćete vidjeti - rekao je. - Radio sam mnogo i to me je spašavalo i vraćalo mi mir u svem tom metežu.

Kasno navečer sam ga pratio kući, na periferiji, razgovarajući.

Prvi dojam koji je taj slikar napravio na mene kao čovjek bio je vrlo ugodan. Osim studentskih dana koje je proveo u Italiji, čitav život se kretao u otvorenim splitskim krugovima, u kojima nije bilo mnogo "umjetničkih kružoka" ni "salona", ali ni mnogo ispraznog snobizma. A on je usto bio više u društvu realnih ljudi, profesora, liječnika, inženjera, nego umjetnika, pa se stoga često osjeća upravo neugodno razgovarajući o umjetnosti. On je svoju umjetnost shvatio kao zanat, u dobrom smislu te riječi, kao dužnost, a ne kao način sticanja slave i obavljao ju je marljivo i uredno kao što liječnik npr. obavlja svoje zvanje. Možda zbog toga i pristupa ljudima s nekom gotovo znanstvenom otvorenošću. Budući je njegov rad čist i jednostavan, nema što da krije, pa otvoreno razgovara sa svakim znancem. S godinama je nestalo i stanovite izoliranosti i samodopadljivosti kojom se svaki umjetnik pomalo okružuje, pa nas se ovaj čovjek, koji iz muževnih godina prelazi u staračke, tako ugodno doimlje od prvog dana, da ga možemo zauvijek zavoljeti.

Sutradan sam ga posjetio u njegovom stanu. Jedna mala soba služi mu kao atelijer, a u nju je smjestio i sav svoj muzej rekvizita slikara mrtvih priroda i interijera.

Iz bivšeg prostranog stana su ga iselili Talijani, a stakla na većem atelijeru, u kojemu je ranije radio, polupana su u bombardiranjima, pa sada zimi ne može u njemu raditi i mora se zadovoljiti ovom sobicom. Prozor, zapravo vrata balkona, zatvorena pola staklima, a u pomanjkanju pola dasaka, gledaju na sjever, čime je naročito zadovoljan. Pa i to oskudno svjetlo zastro je zavjesama koje tvore još veću polutamu u sobi. Kad je dan malo oblačniji, jedva se razabiru predmeti po uglovima. Ali ta atmosfera je Vidoviću upravo raj i u njoj se on najbolje snalazi i stvara.

Emanuel Vidović

A kad bih htio opisivati predmete u sobi, ne znam odakle bih počeo. Na jednoj strani je stari drveni stol prekriven tubama, paletama, kistovima, strugaljkama, bočicama s terpentinom i koječim, zamazanim krpama, knjigama i kojekakvim sitnicama, sve u divnom slikarskom neredu.

Uz jedan zid je stari izrezbareni drveni sanduk s visokom policom kao kod starinskih kanapea. Na njemu se nalazi svašta, kao i na polici. Ima tu požutjelih fotografija iz mladosti, uspomena na Vojnovića, Hatzea, Medovića i ostale umjetnike; zatim slika nekoliko talijanskih venecijanskih majstora; zatim jedna drvena maska koja podsjeća na obredne maske s otoka na Pacifiku; pa visoka kita papirnog cvijeća po kojemju je pao teški prah godina. Ima malenih drvenih figurica, a i dvije veće (Adama i Eve) zanimljivog talentiranog samouka Petra Smaića. Zatim možemo vidjeti jednu lubanju, jednu gipsanu masku, više malenih figurica, drvene folklorne predmete, kao divno izrađene stare gusle, dvojnice i slične sitnice.

U uglu je njegov mladenački brončani portret, Mirkovićev rad, a na zidu se bjelinom na crnoj dasci ističe posmrtna maska Celestina Medovića. Na jednom zidu visi, uz nekoliko radova samog slikara, i jedna stara crkvena slika tko zna kojeg majstora, a u okviru što su ga crvi izgrizli; pod njom neki gipsani odljev prekriven prašinom. U uglu je mala biblioteka sa starim zaprašenim knjigama o slikarstvu ("della pittura"), svescima revija, rukopisa i raznim knjigama iz mlađih dana, većinom talijanskim izdanjima.

U stilu tog starog potamnjelog namještaja su isto takvi stolci, koji ne znaju kamo da se postave u sveopćoj pretrpanosti male sobice. A pod je prekriven narodnim sagovima, koji su također počeli bohemski mijenjati boje, nešto pod utjecajem godina, a nešto pod raznim uljenim bojama što po njima padaju s majstorove palete i s platna.

Jedan polupani empire-sat bez kazaljki, jedna lutka bez kose, a posvuda naokolo mnoštvo slika u starim divnim okvirima, poslagane po zidovima, po uglovima i na stolu, upotpunjuju taj raskošni ugođaj slikarskog ateljea.

Zbog preobilja predmeta nemoguće je dobro čistiti prašinu (iako se o tome s ljubavlju brinu slikareva žena i kćeri), pa se ona taloži iz godine u godinu po tom malom muzeju-ateljeru i tako sve stvari poprimaju onu divnu Vidovićevu patinu iz koje govori prošlost i odišu nekom sjetnom nostalgičnom poezijom.

Starac se pomalo smeteno izvinjavao da se morao stisnuti u tako malu sobicu i uspio je nekako osloboditi jedan stolac, ali i na njemu se upravo nalazio jedan divno slikovit sušeni pršut, možda da se reže za doručak, a možda samo za naturu mortu, pa ga je morao ukloniti da mi ponudi stolac da sjednem.

Snimio sam Vidovićeve radove, pa je kroz nekoliko dana postavio preda mnom na stalak preko stotinu ulja, gotovo sve slikanih u posljednjih četiri pet godina. Bio sam zapanjen videći koliko je taj čovjek radio, i to proživljeno, dajući uvijek nešto novo, u vremenu kad drugi slikari nisu mogli ni jedan novi potez povući, kad se nisu mogli usredotočiti u radu i u svome svijetu, ometani i šibani burnim događajima, koje ni kao umjetnici nisu mogli mimoći.

Iako su u Dalmaciji ratne tegobe možda bile teže nego u ijednom našem kraju, u Vidovićevom stvaranju posljednje četiri godine nema ni traga, ni jednog podsjeta, na njih. Dok su avioni svakodnevno kružili bez prestanka nad gradom,

on je slikao svoje nature morte, svoje lutke i ribe, stajao usred neke prazne crkve, ili bio zanesen igrom svjetla, sjena i boja svoga enterijera.

Istina, on je već zašao u godine kad se počinje gubiti korak sa svijetom i sa svim dnevnim brigama.

I dok sam snimao imajući u programu najviše desetak ili dvadesetak novih radova, on je neprestano odnekuda izvlačio sve nova i nova ulja. Iz svih uglova ih je izvlačio, iz svih soba. Već sam počeo vjerovati da ima čitavu galeriju tamo negdje u stanu, jer je bio neumoran, vukući jednu po jednu sliku s teškim starim okvirima, koje je sakupljao i nabavljao posvuda. Po staretinarnicama ih je pronalazio jedan ljepši od drugog. To su okviri koji bi drugome oku možda izbjegli, ali ih je njegovo znalo pronaći jer su najbolje odgovarali tom općem vidovićevskom štimungu: onako zaprašeni, često izgrizeni od crva i polutruli, s bojama i pozlatama koje se još tek naziru. A zatim teški bogati barokni okviri za velike interijere, kojima je on sam obično nanosio pozlate ili patine, srebrnkaste, zelenkaste, ili sive, ili opet jednu mješavinu u kojoj su se sve te boje prelijevale i gubile se u finim preljevima.

Neke, naročito mrtve prirode, stavljao je pod staklo, pa su tako ostavljale još ljepši i svečaniji utisak, s onim zagasitim tonovima i s predmetima koji se gube u tamnoj pozadini i u vlastitim sjenama.

-Kako vam se sviđa ovaj okvir? - upitao bi me često veselo i zadovoljno postavljajući na stalak koju sliku. Rjeđe, dapače vrlo rijetko, je pitao: Kako vam se sviđa ova slika? Nerado je govorio o umjetničkoj strani svojih radova i bilo mu je nekako neugodno kad bih dodirnuo to pitanje, kao da se stidi i razgolićuje kad o tome govori. Ostavljao je utisak da bježi od sveg irealnog i hvata se onog stvarnog, zanatskog u svom radu. Pričao je dugo o modelima, predmetima iz brojnih enterijera svoga stana kao i iz raznih crkava, o ribama i pticama. Nenaučeni baratati frazama i onim estetiziranjem, hvatao se čvrstih i opipljivih točaka na svojim slikama. Vrhunac njegove emocije bi se izlio kad bi pred kojom slikom, koju možda dugo nije vidio, stao i zagledao se u nju sa samopouzdanjem:

- Ovo je lipo, a . . . ? Je li vam draga ova slika?

On možda nije sebi ni pokušavao tumačiti zašto je ta slika dobra. Bio je zadovoljan gledajući je, jer je znao da je njome kazao ono što je htio kazati, i to mu je bilo dovoljno. Promatrajući njega i njegov rad, postajali su mi jasniji likovi naših starih srednjovjekovnih majstora katedrala i portala, koji su svoj posao radili ozbiljno i smireno, poput ostalih bačvara, kovača ili trgovaca, a opet su stvorili divna i individualna djela. Ti ljudi nisu govorili o oblacima ni o anđelima, već o srdelama, skušama, dobrom vinu i dobroj šunki, a opet su stvarali oblake i razigrane anđele.

Takav je majstor i sijedi pitor Vidović.

Nature morte mi je s najvećim užitkom pokazivao, a i umjetnički se u njima najuspjelije izrazio, te mislim da neću pretjerati ako kažem da je na tome polju nadmašio sve naše umjetnike.

- Pogledajte ovog ugora na slici. Ta mi je stvar puno draga. A? Šta mislite?

Promatrao sam neopazice njegovo lice dok je gledao to malo ulje s ribom koja se savila zbog svoje dužine u finom preljevu boja i sjena, na jednoj tamnoj zamagljenoj pozadini.

- Ovog lita sam ga radio. U jedan dan je bio gotov. Sin mi ga je donio, pa nisam mogao, a da ga ne naslikam. A kako je bilo vruće, bilo je opasno da se ne pokvari, pa je pošao po led, ali nije ni trebalo jer sam ga brzo svršio. . . Onda smo ga skuhalo na brudet. . . Ma je bija dobar. . . A velik. . . Ima je skoro dva kila. . .

Promatrajući ga nisam znao što se u njemu više isticalo toga časa: ili Vidović umjetnik koji uživa u likovnom ostvarenju svog modela, ili Vidović gurman jednak svim našim starijim primorcima "koji znaju što je dobro". Isprva me je to malo smetalo i zbunjivalo. On je gotovo mljaskao ustima gledajući neke svoje ribe, ili ptice, ili voće. Činilo mi se pretjeranim i nedoličnim velikog umjetnika. Ali kasnije mi je postalo sve mnogo jasnije.

Pokazivao mi je jedne naslikane ribe, skuše, bukve, glamoče i ne znam već što, na tanjuru. Uza svu vidovićevsku tamnu prigušenu atmosferu one su na sebi imale toliko svježine i gipkosti, da sam imao dojam kao da ih baš sada gledam na tanjuru.

Tada sam najbolje shvatio svu uzaludnu muku cizelirskog realizma (a bilo je to doba "sorealizma" - op. autora). Ove ribe, ostvarene jednostavno, neusiljeno, jednom priprostim, gotovo impresionističkom paletom, neiscrtane, već prikazane samo zabilježnim i skoro nabacanim mrljama boja i tonova, svjetla i sjene, djeluju tako stvarno kao da su preda mnom; i još više nego stvarno jer ne vidimo samo model pred sobom, već osjećamo u njemu i ličnost i svu osjećajnost i toplu poeziju majstorove impresije dok je radio to ulje.

Tada mi je otkrio nešto, što mi je mnogo toga razjasnilo i o čemu sam dugo tog dana razmišljao.

Ovako je otprilike govorio:

- Vidite, kad ja slikam ove slike na primjer, ja ih ćutim ne samo očima, već svim svojim osjetilima. Gledajte kako se ljeskaju ljske oko škrge onog barbuna. Čekao sam da se on pomakne i da njegove ljske još više zabljeskaju. Na poluotvorenim ustima se mora osjećati da je život tek nestao iz njih, oko mora nešto govoriti. Gipkost, tu meku, sklisku gipkost, treba oćutiti pod prstima, u ruci, kao kad se drži riba. A zatim, slikajući je, ja je ćutim i onakvu kakva će biti kad bude spravljena. Treba njeno meso imati među zubima, osjećati joj okus, miris. Svaka riba ima naročiti okus: to mora da se i na slici primjećuje. Za ove sam znao da ću ih pofrigati i uživao sam radeći ih. I danas, dok ih gledam, ćutim njihov okus u ustima.

Možda nije baš sve točno tako rekao jer ne voli mnogo pričati o sličnim stvarima, ali to sam shvatio iz njegovih riječi u zvonkom splitskom govoru.

Eto, u tome se najbolje oćitovala njegova jednostavnost, nenamještenost, iskrenost i povezanost s okolinom, sa životom oko sebe; možda s nešto osebujnim, ali ipak sa stvarnim životom, životom koji njemu teče već desetljećima bez velikih

promjena i vanjskih uzbuđenja. Pa i cijeli njegov "impresionizam" posljednje razvojne faze nije nastao pod utjecajem nikakvih pariških majstora, već sam od sebe, sve većom slikarskom profinjenošću, gledanjem slikanog predmeta i proživljavanjem toka slikanja.

Iako je napustio ranije lirske sutonske pejzaže, stare luke, uličice i jedva vidljive obrise predmeta na slikama koje su ostavljale gotovo glazbeni utisak i prešao otvorenijim bojama, svjetlijim enterjerima i mrtvim prirodama, ipak nije napustio svoj lirizam. U svakom bogatom enterjeru ("baroknom enterjeru", kako on sam veli), bilo crkvenom, bilo privatnom, ima neke skrivene poezije. Iz svakog predmeta struji toplina i tipičan vidovićeovski ugođaj. Nije to više ona talijanska sladunjavost konca stoljeća koja je i na njega ostavila pečat; nije to razvodnjenost jednog Cremone, već intiman i senzibilan ugođaj specifičan za Vidovića. Svoja ulja ne prekriva gustim sutonskim velom da bi slike načinio dopadljivima, već sam živi u tom velu mistike i prošlosti, u velu nijansa i tamnih boja na pragu noći ili u osvitima.

Kao objašnjenje toga može poslužiti ovaj slučaj. Već sam spomenuo da slikareva soba ima samo jedan prozor prema sjeveru, a i taj je prekrit zavjesama, te je u ateljeru polumrak dok radi. Sve stvarčice naokolo, te stare knjige, maske, skulpture i slike poprimaju nešto živo i toplo, postaju bliže i intimnije. U takvoj atmosferi i u atmosferi polutamnih naših crkava, pocrnjela kamena i zadimljena svoda, Vidović je stvorio svoja najbolja djela. A kad sam, da bih mogao snimiti njegove radove, podizao zavjesu da dobijem što više svjetla jer sam radio bez reflektora, starom Vidoviću je bilo neobično i neugodno gledati svoja ulja pri takvom svjetlu.

- Spustite malo zavjese; to je prejako svjetlo. Izgubit će se ovi fini tonovi, izgubit će se nijanse.

I tako se neprestano vodila tiha borba među nama. Ja sam dizao zavjese u sobi u kojoj je bio polumrak baš kao u hramu, a on ih je sa strahom i nepovjerenjem spuštao, bojeći se da će se dojam njegovih slika pokvariti ako budu jače osvijetljene.

Zatim mi je iz druge sobe donio slike božićnog raspoloženja, koje raspoloženje može osjetiti samo južnjak s tradicijom čitavih pokoljenja. Bile su to betlehemske figurice, pastiri, tri kralja kako putuju i slično. Tu je poezija na slikama dostigla vrhunac. Kao da se ni ne radi o uobičajenim slikama, već o skicama jednog ugodnog sna.

Dok sam stajao zadivljen pred jednim od najljepših ulja koje je predstavljalo neku staru lutku u nestvarnom drhtavom svjetlu, pitao sam ga što prikazuje ova slika i kako da je nazovem u popisu koji sam pravio.

- A. . .stavite: "lutka" . . . ili kako hoćete. Ja sam ovu sliku nazvao "Noćna vizija", ali moj sin križa sve te lirske nazive i stavlja im jednostavne.

Harmonijom i mističnošću zanijela me naročito slika iz stolne crkve sv. Duje. Čudan je zapravo motiv i jednostavan, a opet toliko sklada i punoće ima u tom platnu. Stari gotički Krist koji visi do južnih vrata, prikazan je do ramena,

bez glave, a kod nogu je pala na smeđi kamenu zid traka svjetla i tu se raspršila u tisuću odblesaka.

Ili pak Krist od kričavo obojenog papirmašea iz trogirske crkve, koji se nosi u mističkoj procesiji Velikog petka. Taj groteskni i iznakaženi, a opet silno blagi, skoro donkihotski lik, mogao je biti najbolji model Vidoviću liriku.

Spremao sam se sutradan otputovati u Trogir da obidem mjesta i crkve u kojima je Vidović posljednjih godina najviše radio.

Taj srednjovjekovni zaboravljeni grad najviše ga je privlačio. U njemu, među njegovim polutamnim uličicama, u brojnim pustim crkvama i crkvicama, bio je u svojoj sredini. Grad koji i danas, među svojim dvama gradskim vratima, živi u prošlosti. Na Trogir sam uvijek mislio čitajući Rodenbachov "Bruges-la-Morte" i gledajući Vidovićeve slike.

Počevši tamo od onih mladenačkih radova u kojima se kroz sutonske maglice nazirao Kamerlengo, pa sve do najnovijih crkvenih enterjera katedrale, Sv. Mihovila, ostalih crkava ili nekog motiva u Pašikama, Vidović je opjevao Trogir mnogo bolje od teatralnog D'Annunzija:

O Trau, mia dolce donna, tu che sei tra le donne dalmate la più dorata! Sei nelle tue colonne come il fuoco nell'alabastro.

La tua gioia è come l'oro fulva. Sotto l'artiglio il tuo libro si riapre. Fiorisce come un giglio il tuo cipresso nell'incastro.

- Nemojte ići u Trogir bude li sasvim lijepo vrijeme - savjetovao mi je. - Hoćete li doživjeti taj grad, izaberite tmurniji dan, ili da je sunce barem malo zakrito oblacima, tada je Trogir ljepši i ugodnije se doima.

I pravo je imao. Nekome drugome ne bi to bilo važno. Taj dan je bio tmuran i vidovićevski sjetan, a južina je valjala valove u tjesnacu između Trogira i Čiova. Uličice puste, prazne, mnoge još neprohodne zbog ruševina od bombardiranja. Gledao sam porušenu crkvu sv. Mihovila, od koje su ostali samo goli zidovi i nakrivljeni toranj. A među zidovima je rasla trava. Sjetio sam se enterjera te iste crkve što ga je Vidović slikao. Ta nam je slika već i zbog toga dragocjena.

Danas se više ne šuljaju sumračne sjene po nutrini crkve sv. Mihovila. Samo se teški oblaci kovitlaju nad porušanim zidovima bez svoda.

Iako nije rodom iz Trogira, on tom gradu najviše duguje za sva nadahnuća koja je iz njega crpio, a sam Trogir njemu duguje više no ikome za sva ona brojna ulja koja će možda tek poslije smrti umjetnikove naći pravo mjesto u našem slikarstvu.

- Prodajete li što slika? - pitao sam ga, videći ih tako mnogo u njega.

- A! Ko će danas kupovati slike? Imaju ljudi drugih briga nego da kupuju slike.

Jednom smo dugo hodali starim uličicama Splita. Nije mnogo pričao, ali kad sam ga nešto upitao rado je odgovorio.

- Običavam se sat dva prije ručka malo prošetati, a ove uličice mi se najviše sviđaju, - govorio je kao da se opravdava što baš tuda šetamo. Poznavao je svaku staru kuću, svaki prozor, svaki natpis u tamnom kamenu, bio je pravo dijete

tog grada i kao da su oboje zajedno proživljavali svoje stare dane, sjećajući se vedrih mladosti i poletnih godina rada i života.

Danas se mnogo toga promijenilo.

Danas se po periferiji grada grade neukusne kuće i danas se po salonima izlažu neukusne slike.

Stoga Vidovićevoj ličnosti ni ne mogu zamisliti bolji okvir od ovih uskih starih uličica.

Još uvijek jak i svjež, tek malo prignut naprijed i sijede kose i brade, korača tako s rukama na leđima i tko zna koje li ga sve misli oblijeću.

- Jeste li kada promatrali ove naše dimnjake u starom gradu? - pita me iznenada. - Ima ljepote u njima i dala bi se čitava knjiga o njima napisati. U Italiji sam čitao, čini mi se, neku knjigu o poznatim dimnjacima u Veneciji ("Fumariole di Venezia"). Svaki od njih ima svoju ljepotu.

Tada smo prošli pored ribarnice, presjekli Marmontovu i izašli na sunce, rumeno južnjačko zimsko sunce na novopopločanoj Botičevoj poljani.

Eto to je lik današnjeg Vidovića. I sada, dok zapisujem ove utiske i bilješke s boravka u Splitu, imam pred sobom na pisaćem stolu jednu njegovu fotografiju, što sam ga slikao u polutami njegova ateljea, u njegovoj atmosferi. Iz crne pozadine ističu se ozbiljno i staračko, ali lijepo lice i posve bijela brada i kosa. U tome liku često sam osjetio nešto neobično i veliko.

A sam njegov rad?

O tome mi nije volio mnogo pričati. Govorio je da dogotavlja brzo slike. Za dan dva da je često gotov. To se može i zaključiti i iz stotinjak ulja koja je završio tijekom ovih pet-šest godina.

Ali malo sam radova iz ovog posljednjeg njegovog razdoblja vidio koji bi bili rutinski i neproživljeno rađeni, kao što su bili neki iz njegovih prijašnjih godina. Svako je ulje doživljeno, likovno sazrelo i predstavlja dogotovljenu i zaokruženu cjelinu. A kod njegova sina kirurga, koji ima i dosta njegovih dobrih radova, razgledao sam bezbroj crteža i skica koje govore o savjesnom i ozbiljnom nastajanju njegovih slika.

Obično je prvo radio skice za dotičnu mrtvu prirodu ili enterjer; zatim je u normalnoj veličini platna izrađivao istu sliku na papiru razrijeđenim uljem ili gvašem i tek onda radio na platnu. Te slike na papiru, iako tek skice, djeluju tako impresivno i svježe, ostvarene u jednom zamahu, a opet tako cjelovito i skladno, da svaka od njih može uokvirena predstavljati gotov rad.

Sve to dokazuje silnu marljivost i neumornost u radu i aktivnost u uvijek novim duševnim senzacijama.

Danas Vidović ima 74 godine i stvara djela kakva nije još nitko u našoj slikarskoj umjetnosti stvorio.

Decenijama je slikao, često pod pretjerano lirskim utjecajem, često se i borio sa svojim maglenim pejzažima, htijući uvijek nešto kazati, i time su neka njegova platna počela gubiti izrazito slikarske vrijednosti. U mladosti nije imao dobrih učitelja da mu pokažu put (osim perifernih susreta sa Segantinijem) i

postojala je opasnost da nikada ne upozna bogatu impresionističku paletu francuskih slikara ili likovnu zrelost jednog Cezannea.

Ali Emanuel Vidović je radio, radio i stvarao neumorno, razvijao se i tražio uvijek novi i bolji put; i u šezdesetim godinama života, kad drugi umjetnici postaju poštovani ali često žaljenja vrijedni starci, on, uvijek daleko od Pariza i dobrih škola, otkriva najbolje boje da se likovno izrazi. Sam, u vlastitom neumornom razvitku, došao je do onih zaključaka do kojih su jednom došli Cezanne, a zatim Bonnard i Vuillard, putokaz u slikarstvu i slikarskom gledanju nekoliko velikih generacija.

Gledajući posljednje njegove radove i nehotice pomišljam na tri umjetnika koji imaju mnogo zajedničkog: Račić, Kraljević i Vidović. Prva dvojica su iz naših diletantskih krugova, a zatim iz akademskog ateljea profesora Habermanna, upali u bogatstvo pariškog impresionizma i postimpresionizma. Ali taj susret je za njih bio prenegao. Likovna se ideja u njima nije razvijala ni dozrijevala sama od sebe, i to je bila njihova tragedija.

Vidović je bio drugi slučaj. Tražeći i tumarajući, on je u svom južnjačkom dalmatinskom ambijentu postepeno sam došao do onoga što je tako zapanjilo i tako kobno djelovalo na jednog Račića.

Emanuel Vidović više ne priča o sutonskim pejzažima i vedutama, ali zato njegove mnogo otvorenije i likovno bogatije boje (u kojima prevladava zlato i zelenilo) govore mnogo više. Tim slikama više nije potreban komentar. Dobio je na slikarskom, a nije izgubio na lirskome.

Eto, takav je dojam na mene ostavio najjači majstor našega slikarstva.

Duško Kečkemet:

"INCONTRO CON EMANUELE VIDOVIĆ"

Riassunto:

Fu nel 1946 che l'autore al momento del suo rientro a Split dopo la guerra ebbe modo di frequentare il pittore Emanuele Vidović.

Ricordando la sua figura umana ed aspetto esterno del suo studio l'autore richiama alla mente del lettore i ricordi del pittore relativi alla vecchia Split e Trogir ed agli interni delle antiche chiese.

Cercando di illustrare la tecnica di dipingere propria al Vidović e le vicende della sua sedicente rinascita pittorica nel primo dopoguerra l'autore spiega il ritorno del pittore al colorito molto più intenso di quello della sua precedente pittura di vedute e paesaggi saturi di un'atmosfera tipica della sua "fase oscura".

L'autore riconosce il pieno valore della pittura del Vidović la quale - essendo stata soggetta a forti pressioni dell'allora tanto propagato "realismo socialista", era inadeguatamente giudicata nella storia dell'arte croata di quell'epoca.